

TÜRKÇE A1 DERSİ UZUN TEZİ

“SÜRÜNMEK”

SÖZCÜK SAYISI: 3993

ARAŞTIRMA SORUSU: Fakir Baykurt'un „Yılanların Öcü“ adlı yapıtında güç-itaat ilişkisinin toplumsal yapıdaki rolü hangi yönleriyle ele alınmıştır?

İÇİNDEKİLER

I.	Giriş	3
II.	Güç-İtaat İlişkisinin Düzen Üzerinden Değerlendirilmesi	4
	II. A. Ağalık Sistemi	4
	II. B. Toplumsal Yozlaşma.....	8
III.	Güç İtaat İlişkisinin Köylüler Üzerinden Değerlendirilmesi.....	14
	III. A. Köy Hayatında Kadının yeri	14
	III. B. Kabullenilmiş Eşitsizlik.....	17
IV.	Sonuç.....	19
V.	Kaynakça.....	21

I.Giriş

Köy gerçekliğini yansıtan önemli yazarlardan biri olan Fakir Baykurt'un 1958 yılında yayımlanan *Yılanların Öcü* adlı yapıtı, köylünün içinde bulunduğu ekonomik ve toplumsal eşitsizlikleri anlatır. 1940 yılında kurulan Köy Enstitüleri'nde yetişen Yaşar Kemal, Kemal Tahir, Fakir Baykurt gibi yazarlar, içinden çıktıkları köy yaşantısının zorluklarına ve köyde yaşanan sorunlara kayıtsız kalmayarak, eserlerinde bu sosyal gerçeklikleri konu edinmiş ve işsizlik, yoksulluk, toprak mücadelesi, sağlık ve eğitim sorunları, batıl inaçların yaygınlığı gibi toplumsal konular üzerinde durmuşlardır.¹ Böylece toplumsal gerçekçi köy romanı akımı doğmuş ve ortaya çıkan yapıtlarda köylerdeki feodal yapıya dikkat çekilerek toplumsal yapıdaki bozukluklar anlatılmıştır. *Yılanların Öcü* adlı yapıtta da sosyal eşitsizlikler ve köylü ile devlet arasındaki kopukluklar sonucunda ortaya çıkan güç-itaat ilişkisinin köy hayatındaki rolü ele alınmıştır.

Tez iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, zenginlik ve yoksulluk düzleminde belirlenen toplumsal yapıdaki bozukluklar ağalık sistemi üzerinden anlatılır. Burdur'un Karataş Köy'ünde ağalık sisteminin yarattığı haksızlıklara boyun eğmek zorunda kalan köylülerin çaresizliği ve insanları eşit görmeyen feodal düzen ortaya konulmuştur. Bir süre sonra ağalık sistemi kalksa da yerini varsıl-yoksul ayrımına bırakmış, yoksul köylü üzerinde varsılın hakimiyeti başlamış ve köylünün üzerindeki güç ve baskı yine devam etmiştir. Muhtar ve çevresindekiler, devletle köylü arasındaki kopuklukları fırsat bilip, düzeni kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirerek yoksul köylü üzerinde gayri meşru bir otorite

¹ Tiken, Servet; Fakir Baykurt'un *Yılanların Öcü* Adlı Romanına Oluşumsal Yapısalcı Bir Yaklaşım, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2009 13 (1): Sy.45

kurmuştur. Sosyal yapıdaki bozulmalar da zengin ve hükümete yakın olanların gücünü arttırmıştır.

Birinci bölümde genel yapıdaki sosyal eşitsizlikler ve güç-itaat dengesi anlatılırken, ikinci bölümde bu yapının köylü üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Baykurt'un yapıtında olduğu gibi köy gerçekliğini yansıtmayı amaçlayan romanlarda amaç sadece edebi eser yaratmak değil, köy hayatını tüm gerçekliğiyle anlatarak köylünün sorunlarına dikkat çekmektir. Köy yaşantısında dini unsurların ve geleneklerin hakimiyeti söz konusudur. Özellikle kadınlar bir yandan din ve gelenek baskısıyla bir yandan da ataerkil aile yapısının baskısıyla köyde zor bir hayat yaşarlar, kendi hayatlarını yönlendiremezler. Köydeki figürler üzerinden köyde kadın olmanın zorlukları ile genel olarak köylünün statüsünü kabullenerek güçlülere itaati ele alınmıştır. Bu bölümde, köye gelen devlet yetkililerinin sadece varlıklarla muhattap olup yoksul köylünün dertlerinden uzak oluşu nedeniyle köylünün kendini çaresiz ve yalnız hissettiği ile yoksul ve cahil olan köylünün kendine yol gösteren de olmayınca, haksızlıklar karşısında sessiz kalışı anlatılmıştır. Tezde bu durum Kara Bayram'ın, anası İrazca'nın ısrarına rağmen yaşadıkları haksızlıklar karşısında yargı yoluna başvurmakta çekinceleri üzerinden anlatılır.

Bu tez çalışmasında, Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü yapıtında, toplumsal yapı üzerindeki güç-itaat ilişkileri ele alınarak, köylülerin sosyal eşitsizlikler karşısında boyun eğişi özellikle Kara Bayram ve ailesi üzerinde odaklanılarak yapıtta yer alan olaylar üzerinden incelenecektir.

II. Güç – İtaat İlişkisinin Düzen Üzerinden Değerlendirilmesi

II. A. Ağalık Sistemi

Köy yaşantısının içinden gelen ve köy gerçekliğine hakim olan Fakir Baykurt, köylünün içinde bulunduğu sorunları ve toplumsal yapıdaki eşitsizliği, Karataş Köyünde

yaşayan Kara Bayram ve ailesinin başından geçen olaylar üzerinden okuyucuya anlatmıştır. Yapıtta köy uzamı figürlerin yaşadığı olumsuzluklara, yoksul köylünün sorunlara paralel olarak esenliksiz olarak yansıtılmış, bu durum da ağırlıklı olarak betimleme tekniği kullanılarak aktarılmıştır.

“Sokaklarda tek tük insanlar.Bol köpek sesleri.Evlerin kapısı kapalı.Işık sızıyor...Hava bulutlu.Bulutlar kuzulmuş.İnce bir ay, görünüp görünüp yitiyor. Yıldızlar seçilmiyor gene.”(Baykurt,251)

Yapıtta, toprak ağası-köylü, güçlü-güçsüz, varıl-yoksul, ezen-ezilen, arkası olan-olmayan arasındaki mücadele anlatıcı tarafından yalın bir dille okuyucuya aktarılır. Yaşanan bu mücadeleler çerçevesinde gelişen olaylar, okuyucunun romanın geçtiği 1950 li yıllardaki Türkiye profiline oluşturduğu toplumsal yapı hakkında fikir sahibi olmasını sağlar.

Ağalık sistemi, toprak sahibi olan ağanın köyde yaşayan insanlar üzerinde otorite kurduğu demokratik olmayan bir düzeni ifade eder. Bu düzenin hakim olduğu köylerde, gücünü toprak sahibi olmaktan alan ağa, köylü üzerinde baskı kurar. Karataş uzamında da var olan ağalık sistemi nedeniyle köylüler uzun süredir baskı altında, sosyal eşitsizlik içinde yaşamaktadır. Köylüler,“ortakçılık“ denilen sistemde toprak ağasının tarlalarını ekip biçerek elde ettikleri ürünün yarısını ona vermekte, ellerinde kalanla da kıt kanaat geçinmeye çalışmaktadır.Emekleri, gücü ve otoriteyi elinde bulunduran toprak ağası Necip Bey tarafından sömürülmektedir.

Necip Bey’in topraklarını satıp İstanbul’a göçme kararı almasıyla, toprak sahibi olarak ortaklıktan kurtulmak isteyen köylüler, yaşam şartlarını zorlayacak da olsa borç yükünün altına girerek bu tarlaları satın almış ve yıllarca borçlarını ödemek için uğraşmıştır. Köylüler toprak sahibi olmayı, ağalık sisteminin üzerlerinde kurduğu baskıdan, emek sömürsünden kurtulmanın ve toplumda söz sahibi yetkin bir insan olmanın tek yolu olarak görmektedir.

”Yedi yıl oluyor,Necip Bey, köyü köylüsüne sattı,parayı cebine kattı, tüydü gitti.Karataş Köyü dört yüz bin lira borç ödedi! Ödedi de nasıl ödedi?”(Baykurt,183)

Yapıtta, toprak ağalığının yarattığı gelir eşitsizliğiyle ezilen, toprak borcunu ödeyebilmek için mücadele eden fakir insanların hayatlarından kesitler sunularak, okuyucuya köylünün yaşadığı zorlu hayat ve sosyal eşitsizlikle mücadelesi aktarılmıştır. Köy gerçekliğini anlatan yazarlarımızdan Yaşar Kemal de Teneke adlı yapıtında, köylülerin hem topraksız hem de topraklarını verimli kullanacak araçlardan yoksun olduklarını anlatır. Köydeki yapıyı feodal bir yapı olarak algılayan bu yaklaşıma göre din, gelenekler, üretim ilişkileri ağalar üzerinden feodal yapıyı beslemektedir.²

Kara Bayram ve ailesi ellerinde ne varsa satarak, çoğu zaman yarı aç yarı tok yaşayarak, canla başla çalışıp toprak borçlarını ödemeye çalışır. *”Yedi yıldır borç ödeye ödeye imanım gevredi.Çoluk çocuğun ağzına bir kaşık yağ girmeden kış,bir kaşık yoğurt girmeden yaz gelip geçiyor”(Baykurt,93)*

Bütün insani ihtiyaçlarını ötelemek zorunda kalan hatta asgari yaşam şartlarından bile ödün veren Kara Bayram, anası Irazca, karısı Haçça ve üç çocuğu tek bir odada yaşamaktadır. Ailenin hayalleri de gelirleri orantısında küçüktür, zaten büyük hayallere tanık olacak bir karşılaşma da yaşamamışlardır. Borçları bitince, Kara Bayram çocuklarını doyurabilmenin, oğlu iki yıldır beklediği çizmeyi alabilmenin, Irazca Ana düşmeden inebileceği bir merdivenin, Haçça ise rahat yıkanabileceği büyük bir leğenin hayalini kurmaktadır. Yaşadıkları tüm bu zorluklara rağmen ortaklıktan kurtulup, tarla sahibi olacakları için mutludurlar çünkü köyde söz sahibi olmanın, toprak ağasına itaat etmekten kurtulmanın tek yolu, toprak sahibi olabilmektir. *”Yarıcılıktan kurtulduğumuz yeter ulan! Ya gene bu üç evleği eksek, kaldırdığımızın yarısını ağaya versek daha mı iyiydi?”(Baykurt,38)*

²Narlı, Mehmet; Toplumcu Gerçekçi Roman Ve Gelişimi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:2448, Sy. 33

Necip Bey'in toprakları satılırken kimi köylü ödeme gücüne göre daha çok, kimisi daha az toprak alabilmiştir. Dolayısıyla artık köy halkından kimi daha zengin olmuş kimi de yoksullaşmıştır. Yeni düzende, daha zengin olanlar, fakirler üzerinde baskı kurmuştur.

"Köyde sadece Ağali, Kosa, Muhtar Hüsnü, Ekiz İsmail, Üye İbrahim gibi varılca kişilerinki bir dönümden, iki dönümden fazlaydı; geri kalanları, yarım dönüm, bir evlek! Hiç olmayanlar bile vardır.Beş parmağın beşi, Karataş'ta bir değildir"(Baykurt,11)

Ağalık düzeninden kurtulan köylülerin, yeni oluşan toplumsal yapıdaki yerlerini belirleyen ana unsur artık varlıktır. Ağalık sistemindeki ağa ve köylü arasındaki güç-itaat ilişkisi yerini elinde daha çok para bulunduranların, kendilerini yoksullardan daha üstün görmesi ve çıkarları doğrultusunda onları ezme, üzerlerinde güç kurma çabasına bırakmıştır. Yapıtın uzamı olan Karataş'ta gücün gerçek kaynağı "zenginliktir".Köylüler arasında zenginlikleri ölçüsünde birbirlerine üstünlük kurdukları yeni bir hiyerarşik düzen kurulmuştur. Bu düzende varıllar üstünlük kurma hakkına sahipken yoksul köylülerin, varıllara boyun eğmekten başka çaresi kalmamıştır."*Bileği kuvvetli zalime hükümet dış geçiremiyor.Kolu yetişemiyor.Yoksullar eziliyor böyle.Hiç ses çıkaramıyorlar.Dertlerini kimseye anlatamıyorlar.*"(Baykurt,222)

Bu durum, ağalık sisteminin bozulmasıyla oluşan yeni toplumsal yapıda da sosyal adaletin sağlanamadığını göstermektedir. Derebeylikte görülen toprak ağası-köylü ayrımı yerini zengin-fakir ayrımına bırakmıştır. Denilebilir ki daha önce yoksul köylüler üzerinde tek bir kişinin hakimiyeti söz konusuyken şimdi varıl köylülerin hakimiyeti söz konusudur.

II. B. Toplumsal Yozlaşma

Derebeylik sisteminden sonra köy düzenine hakim olan varıl-yoksul eşitsizliğine bir de siyasi gücü elinde bulunduranların varıllarla işbirliği eklenince yoksulların düzene boyun eğmesi kaçınılmaz olmuştur.Yapıtta bu köy gerçeği okuyucuya, Kara Bayramın evinin önündeki boş arazinin muhtar tarafından Deli Haceli'ye satılmasıyla başlayan kavgalar üzerinden anlatılır.

Hükümet, vali, kaymakam, muhtar, köylü hiyerarşisinde herkes bir üstünden korktuğu için kendini verilen görevleri yapmak zorunda hisseder.Vali hükümete yaranmak için heykel yaptırmak istemiş ve bunun için gerekli olan para temini kaymakama, kaymakamca da muhtarlara verilmiştir.Karataş Köyü muhtarı Hüsnü, heykel için üzerine düşen parayı temin edebilmek amacıyla köy meydanından yer satmayı planlar ve yer olarak da Kara Bayramların evin önünü seçer.Kara Bayram, annesi Irazca ve eşi Haçça bir yandan fakirlikle mücadele ederken bir yandan da Kara Bayram'ın yetimliği, köyde ona destek çıkacak kardeşi, arkası bulunmamasına sebep olur.Bu durum da onun belini iyice büker. Tüm bu sebeplerle Muhtar Hüsnü, Kara Bayram'ın evinin önünün satılmasına karşı çıkmayacağını, sessiz kalacağını düşünür. Yapılacak evin Kara Bayramların manzarasını kapatması, üstelik yeni evin tuvalet ve gübrelüğünün Kara Bayramların evinin önünde yer alacak olması başta Irazca olmak üzere tüm ev halkını rahatsız etmiştir. Böylece köyde, yoksul-arkasız olanların hak arama mücadelesi başlar. Bu mücadele, okuyucuya zengin sınıfın siyasi gücü arkasına alarak yoksul köylüye hakimiyet kurması, onları sindirmesi üzerinden anlatılmaktadır. Ayrıca karşılıklı çıkarlar için kurulan birliktelikler, oynanan oyunlar, siyasi yaranma çabaları da gözler önüne serilir. Edebiyatımızda diğer köy romanlarında da benzer anlatımlar görülür,

yoksulluğa, geleneksel ahlakın arkasındaki çıkarıcı yapıya yani ağalara, şeyhlere, muhtarlara dikkat çeker.³

Muhtar toplum çıkarımı gözetmek yerine kendisinin veya belli kişilerin ve grupların çıkarlarını gözetir.Köyde düzenini, ileride kendi çıkarları için kullanabileceği insanları yanına alarak kurar.“*Ha dedim Kurul’da işime yarar. Köy içinde işime yarar. Benden yana ürer gerektiğinde.*“(Baykurt,67)

Etrafı da çıkarıcı insanlar tarafından çevrilidir. Ufak hesaplar içinde olan insanlar, çıkarları doğrultusunda birbirlerine destek olmakta, amaçlarına ulaşmak için her türlü yolu denemektedir.Devlet gücünü elinde bulunduran Muhtara yakın olanlar, işlerini hak yeme pahasına da olsa kolayca çözmektedir.“*Şimdi Kurul üyesiyim, Muhtar Hüsnü ardımda. Ters giden işi doğrusuna döndürürüm. Zor değil artık.*“(Baykurt,27)

Köyde muhtar, jandarma komutanıyla beraber devleti temsil eder. Köylüyle devlet arasında köprü görevini üstlenmesi, köyde sosyal adaleti sağlaması beklenen muhtar ise tam tersine gücünü kendi çıkarları için kullanmaktadır. Varsıllığın gücüne bir de siyasi gücü katan muhtar köylüyü açık açık tehdit etmekte onlar üzerinde baskı kurmaktadır. Köylülerin kendini atlayarak sorunlarını daha üst makamlara taşımaya engel olmak isteyen Muhtar, Kaymakam köye geldiğinde onu iyi ağırlayarak gözüne girmek ister ve hazırlıklara girişir. Amacı kaymakamı yedirip içirip, gönlünü edip köylüye ve sorunlarına bulaştırmadan köyden yollamaktır. Yazar, romanın bu bölümünde okuyucunun dikkatini, devlet ile köylü arasındaki kopukluklara çeker. Kaymakamların, köylüden ve sorunlarından uzak oluşu ve köylünün derdini, şikayetini anlatacak kimseyi bulamaması köy gerçekliğinin bir başka boyutudur.

Muhtar Hüsnü, kaymakama verilecek ziyafet için gerekli parayı salma yoluyla köylüden toplamaya karar verir. Kara Bayram daha önce salmaya üçüncü boydan katılırken,

³ Narlı, Mehmet; Romanlar Ve Taşralar: Türk Romanında Taşra Algıları Üzerine Bir Değerlendirme, Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Kış 2013 Sayı:64 Sy.293

bu sefer birinci boydan dahil edilir ve kendisinden iki katı para ödemesi istenir. Böylece Muhtarın kararlarına karşı çıkan Kara Bayram'a köyde kuralları koyanın Muhtar olduğu, kendisinin itaat etmesi gerektiği, aksi halde zarar göreceği üstü kapalı olarak anlatılır.

“Herkes iki lira mı?”

“...Senin herkesle işin kalmadı gayri! Üç boya ayırdılar köyü: Bir lira, bir buçuk, iki lira!...“.....

”Salmayı üçüncü boydan verirdik...”

„Eeee, insanın hali her zaman bir olup durmaz! Bazen iner, bazen çıkar. Demek ki şimdi sen çıkmışsın. Diyeceksin ki, üç günün içinde insan çıkar mı? Çıkar kardaşım!”(Baykurt,114)

Yapıt boyunca yapıtın odağında olan güç-itaat ilişkisi ve buna bağlı tüm temalar ağırlıklı olarak diyalog tekniğiyle verilmiştir. Yazar, diyalog tekniğini kullanarak hem olay akışını hem de figürlerin içinde bulunduğu çatışmayı aktarmayı hedefler. Kara Bayram ve ailesi en çok da anaları Irazca'nın karşı koymasıyla Haceli'nin evlerinin önüne ev yapmasına izin vermez. Muhtar Hüsnü, sözünü dinlemediği Kara Bayram'ı cezalandırmak için konuşma bahanesiyle muhtarlığa çağırır ve adamlarına dövdürtür. Bu durum, bürokrasinin gücünü elinde bulunduranların, yeri geldiğinde kaba kuvvete başvurmaktan çekinmeyeceğinin bir göstergesidir. Devlet gücünü arkasına alanla, Muhtar Hüsnü, sınıf atlama çabası içinde olanın, Haceli, karşılıklı çıkarları nedeniyle bir araya gelip, güçsüzü, Kara Bayram, ezmek için gerektiğinde şiddete başvurabileceğini ortaya koyar. Köylerde toplumsal yozlaşmanın gittikçe artmasıyla birlikte parasal güç, hak ve adaletin önüne geçmekte; yetkilerini, çıkarları karşılığında kötüye kullananlar ve adam kayırmacılık yüzünden adalet herkese eşit dağıtılamamaktadır.

Yapıtta, güçsüz ve ezilen sınıfları temsil eden Kara Bayram ve ailesinin yılanlarla olan mücadelesi aynı zamanda, onların güçlü ve ezen sınıfla yaptıkları mücadelenin simgesel boyutunu oluşturur. Nitekim romanda, Kara Bayram'ın ailesine musallat olan yılanlar, onların düşmanlarının imgelemiş halidir.⁴ “*Savaşımız var yılan milletiyle! Bu ırzı kırıklar, oldu bitti, bizim takıma düşmandır!..*” (Baykurt,34) Yılan motifi yapıtta leitmotiv tekniğiyle verilmiştir ve kullanılma amacı itaat etmek zorunda kalan köylü sınıfın bir türlü kötülükten kurtulamamasını, kötülüğün her an onları izlemesini ve sürekli karşısına çıkmasını belirtmek içindir.

Hukuk devleti olma ilkesi bize, kanunların herkese adil biçimde uygulanabildiği ve imtiyazlı kimselerin bulunmadığı bir yönetim biçiminini ifade eder. Yasalar önünde ayrıcalıklı kişi, sınıf veya zümre yoktur. Hukuk kuralları herkese eşit uygulanır ve hak arama yolları herkese açıktır. Böylece kişilerin can ve mal güvenlikleri ile temel hak ve özgürlükleri güvence altına alınır. Güçsüzler, güçlüler karşısında korunur. Fakir Baykurt, tıpkı diğer toplumcu gerçekçi yazarlar gibi Yılanların Öcü adlı yapıtta, haksızlıklara uğrayan, yoksul köy halkına dikkat çeker. Kara Bayram ailesinin, adalet arayışındaki endişelerini dile getirir.

Romandaki figürler genelde sosyal statüsünü kabullenen, düzene boyun eğen bir tutum sergiler fakat Irazca Ana farklıdır: Irazca Ana haksızlıklar karşısında sinmeyen, susmayan, adaletsizliğe tepkisiz kalmayan güçlü kadın kesimini temsil eder. Oğlu Kara Bayram'ı, Muhtar Hüsnü ve Haceli'ye karşı susmaması, cesaretli olması konusunda sürekli yönlendirir. Evinin önüne ev yaptırmamak için kararlıdır. Önce Haceli'nin kazdığı temeli, gelini Haçça ve torunu Ahmet'le doldurur. Sonra oğlu ve geliniyle Haceli'nin kestirdiği kerpiçleri gizlice kırar. Kerpiçlerinin kırıldığını gören Haceli öfkesinden deliye döner, topladığı taşlarla doğruca Kara Bayram'ın evine saldırır. Savurduğu taşlardan biri avluda çamaşır yıkayan

⁴Gürçay,Serdar; Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü Romanına Kültür İzleri Ve Semboller Bağlamında Bir Bakış, Aydın Türklük Bilgisi Dergisi, Sayı:6,, 2018, Sy.22

Haçça'nın beline gelir ve Haçça, bebeğini düşürür, çok kan kaybettiği için ölümle pençeleşir. Diğer bir yandan da Muhtar, kaymakama yapılacak ikram için Kara Bayram'ın kuzusunu çaldırır. Uğradıkları bunca haksızlığa köy içinde çare bulamayacağını anlayan Irazca, derdini kaymakama anlatmaya karar verir. Irazca, Muhtar'ın Kaymakam'ı etkilemesinden, gözünü boyamasından, Kaymakam'ın Muhtar'ın yemeğini yiyince ondan taraf olmasından korkar. Bu nedenle Kaymakam köye ulaşmadan yolunu keser, başlarından geçenleri anlatır.

“Ne kadılar geldi geçti, ne kaymakamlar geldi geçti....Bildiklerim, gördüklerim, hep dayalı döşeli evlere indiler. Yediler, içtiler. Derecesiz memnun oldular. Derecesiz sarhoş oldular. Çekip gittiler sonunda. Hepsi Karataş'ı böyle gördü ya, böyledir sandı....Hiçbirisi derimizin altındaki yaraları görmedi.....Hiçbirisi rasgele bir yoksulun evine inmedi.”(Baykurt,184)

Kaymakamların, yoksul köylüyle iç içe olmayışı, dertlerinden habersiz oluşu köylülerin kendinilerini çaresiz hissetmesine neden olur. Köyde yetkiyi elinde bulunduran Muhtar, köylüyü kendi kurallarınca tehtitle ve korkuyla baskı altında tutmaktadır. Kurduğu bu gayrimeşru düzenden zarar gören köylülerle kaymakamı, hakkında şikayet olmaması için, biraraya getirmek istemez. Böylece yoksul köylü üzerindeki otoritesini daha da güçlendirir ve köydeki mutlak güç olur. *“Köy yerinde ne kanunu Allah'ı seversen Kaymakam'ım? Köy yerinde kanun olsa, ben senin önüne geçer de böyle kafanı ağrıtır mıyım?”(Baykurt,186)* Yapıtta, muhtar ve varsıl sınıf imtiyazlı bir grup olup kanunları kendi çıkarları doğrultusunda kullanır. Haksızlığa uğrayan yoksul sınıfın, sesini duyurabileceği bir üst makamla da arasında kopukluklar olunca, güçlüye itaatten başka çaresi kalmaz. Köyde kanunlar, herkese eşit uygulanmadığı için köylünün can ve mal güvenliği Muhtarın keyfiyetine kalmaktadır. Bu durum da köyde adaletin sağlanamamasına, köylünün haklarını güvende hissetmemesine yol açmaktadır. Toplumsal düzen oluşturulamayan bu topraklarda sosyal adalet de sağlanamamıştır.

Yasalarla sahip olunan haklar, sınıf farkı gözetilmeksizin herkes tarafından eşit olarak kullanıldığında “adalet” tam olarak sağlanır. Haksızlığa uğrayanın hakkını ararken kendini güvende hissetmesi, eşit muamele göreceğine ve haksızın cezalandırılacağına inanması gerekir.

“Zulüm eden bir kez zulmünün cezasını görmedi mi, önü alınmaz! Cezaları neyse göster şimdi onlara..... Hem de millete bir cesaret gelsin! Yüreklensin.”(Baykurt,186)

Karataş’ın yoksul ve cahil köylüleri hakları ihlal edilse de adaletin tarafsızlığına inanmadıkları için kanuni yollara başvurmaktan korkmaktadır. Irazca Ana, derdini Kaymakam’a anlatınca, Kaymakam köy içinden ev yeri satışını yasaklar ayrıca yenilen dayak, düşen çocuk, çalınan kuzu için de mahkeme yoluyla hesap sorulmasını öğütler. Irazca Ana hakkını mahkeme yoluyla almakta kararlıdır fakat Kara Bayram’ın ve diğer köylülerin çekinceleri vardır. Komşular, Muhtar Hüsnü’nün komşu köyden sağlıkçı getirtip Haçça’yı iyileştirmeye çalışması, Haceli’nin açtığı temeli doldurması, ilaç paralarını karşılaması üzerine olayın daha fazla büyütülmeden kapatılması gerektiğini aksi halde Kara Bayram ve ailesinin zarar görebileceğini, Kaymakam’a fazla güvenmemek gerektiğini düşünürler. *“Köy yeri burası! İpissiz dağların içi! Ardiç kadı, çam müftü. Bir kez yoksulsun. Arkan yok, kalen yok.”(Baykurt,220)* Kara Bayram, parasız mahkemelere nasıl başvuracağını düşünmektedir. Uzun süren davalara gidip gelme masrafı, mahkemelerin keşif, harcırah masrafı derken elindeki maldan da olacağından korkar. Kara Bayram’ın en çok endişe ettiği şey ise Muhtar Hüsnü’yü karşısına almaktır. Bir yandan öcünü almak, onların mahkemece cezalandırıldığını görmek isterken bir yandan da Muhtar’ın oyunlarıyla haklıyken haksız duruma düşmekten korkar. Muhtar Hüsnü, romanda çıkarı doğrultusunda insanların hakkını yemekten kaçınmayan, gerektiğinde bürokrasinin de gücünü kullanarak köylüyü sindiren, her türlü hileye hurdaya açık, sevilmeyen bir figürdür. Bu nedenle, köylüler Muhtar’a karşı tanıklık

yapmaktan korkmaktadır. Hatta gerekirse Muhtar'ın yalancı tanıklarla, yaptığı haksızlıkları örtbas edeceğini düşünmektedirler.

“Ama sen bu halinle mahkeme kovalayamazsın, işin serilir kalır ovanın yüzünde. Gidersin gelirsin, yollar bitmez. Yollarda, karı koca, sefilliğiniz tepenizden aşar! Aştığına göre, tanıklar doğru söylese! Kolay değildir tanık olup da doğru söylemek! Korkuturlar! Sindirirler! ‘Görmedik efendim’ dedirtirler.”(Baykurt,266)

Yapıtta köylü cahil, eğitimsiz ve yoksuldur. Ona yol gösterecek, derdini dinleyecek makamlardan uzaktır. En önemlisi de kaderine razıdır, bir şeyleri değiştirecek gücü olduğuna inanmamakta ve adalete güvenmemektedir. Ne kadar haklı olursa olsun sonunda kaybedeceğini düşünmektedir. Baykurt, köylerdeki adaletten yoksun yaşayışa ve haksızlığa uğrayanların parasızlık, cahillik, korku, güvensizlik ve sinmişlik nedeniyle çaresizce kaderlerine boyun eğişine dikkat çeker.

III. Güç-İtaat İlişkisinin Köylüler Üzerinden Değerlendirilmesi

III. A. Köy Hayatında Kadının Yeri

Yapıtta, her ne kadar İrazca Ana, sözü geçen, gözü kara, güçlü bir kadını temsil etse de köydeki diğer kadın figürlerinin hepsi erkeklerin yanında ikinci planda kalan, güçsüz kadınlardır. Zorlu hayat şartlarında geçim mücadelesi veren kadınlar, tarlada işçi evde ise anne ve eştir. Köylerinden başka bir yer görmeden dış dünyadan kopuk olarak yaşamaktadır.

Ataerki toplum yapısıyla baskılanan kadınlar, kendi istekleri doğrultusunda hayatlarını yaşayamazlar. Kadının yaşayacağı hayat evlenmeden önce ailesi evlendikten sonra da kocası tarafından biçimlendirilir. Evleneceği kişiyi kendi seçemediği gibi mutsuz evliliğini sonlandırma yetkisi de yoktur. Karataş Köyü'ndeki kadın figürlerden biri olan Fatma,

gençliğinden beri Kara Bayram'a aşıktır fakat annesinin isteğiyle Haceli ile evlendirilmiştir. Fatma, annesine, babasına, kocası Haceli'ye itaat ederek, ama gönlünde hala Kara Bayram'ı hayal ederek, mutsuz hayatını sürdürmektedir. *"Kızları ana babaları everiyor köylük yerinde, kader değil!..."* (Baykurt,225)

Yapıtta, köyde kumalığın normal karşılanmasına da değinilir. Fatma, Kara Bayram'a duyduğu ilgiyi İrazca Ana'ya çekinmeden anlatır. Kabul edilmesi halinde kuma olarak yaşamakta hiçbir sakınca görmez. Tek endişesi Kocası Haceli ve onun kardeşlerinin kendisine duyacağı öfkedir. Kumalığın yadırganmamasının, ayıplanmamasının altında yatan neden, yine kadının insan olarak değer taşınamamasıdır. Köyde önemli olan kadınların neyi isteyip istemedikleri ya da neye üzülüp üzülmeyecekleri değil, işlerin daha çabuk bitirilmesi ve erkeğin mutluluğudur. Kadınlar evde ve tarlada ücretsiz işçi olarak görüldüğünden gelen kuma da işlere yardım edecek, evdekilerin hayatını kolaylaştıracaktır.

Gün doğmadan kalkıp çalışmaya başlayan, tarlaya koşan, hayvanlarla uğraşan kadınlar, emeklerinin maddi manevi hiç bir karşılığını alamazlar. Çoğu zaman erkeklerden daha çok çalışsalar da kazanılan parada hak sahibi olamazlar. Ekonomik özgürlükleri yoktur. Kendilerine aile içinde ve dışında söz hakkı tanınmadığı gibi aşağılanan, hatta zaman zaman da itilip kakılan, dayak atılan değersiz varlıklardır.

"Bin ulan şu kağnyıya, geçmişi boklu! Köpek eniği gibi venileyip durma karşımda! Yoksam itaat etmiyor musun soru Etmiyorsan haber ver! Haber ver de, bir dakikanın içinde görüvereyim hesabını!..." (Baykurt,107)

Köyde kadın, eğitimsiz olduğu için kendine tanınan haklardan habersizdir. Yasalar karşısında eğitilmiş kent kadınıyla eşit haklara sahip olmalarına rağmen cahil ve dünyadan habersiz yaşadıkları için ezilen, itaat eden ikinci sınıf insan olarak yaşamayı kanıksamıştır. Köylerinin dışına çıkmadıkları için sınırlı bir dünya görüşüne sahip olan Karataş kadınları

farklı bir yaşamı hayal dahi edemez. İkinci sınıf olarak yaşamayı, ikinci cins olmayı kaderleriymiş gibi kabullenerek, bu düzene karşı koymadan erkek hakimiyetinde yaşamlarını sürdürürler. *"Efendimiz ne demiş. 'Karı milletinin ipini fazla gevşetmeyeceksin! Ne kadar büyük bir söz bilene!"* (Baykurt,200)

Baykurt yapıtında, Osmanlı'dan bu yana savaşta ölen erkeklerin ardında kalan dul kadınların yaşadığı zorluklara da dikkat çeker. Dul kadınlar, yaşam mücadelesi vermek ve geride kalan çocuklarını doyurabilmek için hep çalışmak zorunda kalır. Irazca Ana da pek çok Anadolu kadını gibi, yoksullukla ve zorluklarla tek başına savaşmış, bir yandan da toplumun dul kadına biçtiği, sahipsiz kadın, kolay kadın yaftasıyla, ahlaksız tekliflerle mücadele etmiştir. Yaşadığı bütün sıkıntılara karşı yılmadan, onuruyla yaşamıştır. Yapıtta iç konuşma tekniği ile Irazca Ana'nın yalnızken yaşadığı çaresizlik dile getirilir. Bu çaresizlik köyde yaşayan ve aynı kaderi paylaşan kadınlar için de geçerlidir.

"Öşür yazdılar tek başıma; dul! Sabah oduna gittim, öğleyin çifte; dul! Ne uzun dinsiz, Allah'sız geceler! Teptiler kapımı. Bayram ufak. Kimseler açmadım; dul!....Dul olunca insandan aşağısın; dul!" (Baykurt,58)

Irazca Ana, tüm kadınlar gibi gençliğinde çaresiz yaşamış olmasına rağmen yaşlanınca haksızlıklarla mücadele eden, gözü kara, korkusuz, otoriter, dürüst köylü kadınının temsilcisi olmuştur. Bu bakımdan, erkek egemenliğinde yaşayan diğer kadınlar gibi kaderine razı, itaatkar bir kadın değildir. Karataş Köyü'ndeki erkeklerle kadınlar arasındaki güç-itaat dengesini bozan tek kadındır.

Köy hayatında törelerin, erkeklerin baskısıyla yaşayan, söz hakkı tanınmayan, sadece verilen emirlere itaat etmesi beklenen, hatta bir çok zaman hakarete uğrayan, dövülen, tarlada, evde sürekli çalışan ama ekonomik özgürlüğü olmayan, dul kadın yaftasıyla savaşan kadınların yaşamına dikkat çekilerek kadın sorununun da bu yapıdaki önemi vurgulanır.

III.B. Kabullenilmiş Eşitsizlik

Yapıtta köy halkı var-sıl-yoksul ikileminde sınıflandırılmıştır. Köylüye elindeki bürokrasinin de gücüne güvenerek korkuya dayalı bir üstünlük kuran Muhtar ve var-sıl köylüler seçkin bir sınıfı, Kara Bayram ve ailesi ise yoksul alt sınıfı temsil eder. Bu iki sınıf arasındaki güç-itaat merkezli kavgalar üzerinden köy hayatı ve köylünün sorunları ile düzene boyun eğişleri anlatılır.

Yoksul köylü düş kurarken bile kendi sınıfının sınırlarından çıkmaktan korkar. Hayalleri, beklentileri bile hep kendi statülerine göredir. *”Olmayacak işlere boyun kösersin! Köylü milletine göre değil duş! Onu ancak askeriye yapar!”* (Baykurt,25)

Köylüler Kara Bayram’ın haklılığını bilmelerine rağmen ona destek vermekten çekinirler.Yıllardır muhtarın baskısıyla sindirilen, kendilerine hep susmaları öğütlenen köylüler hak arama mücadelesinde Kara Bayram’ı desteklemekten korkar. Güçlü karşısında yoksulun kazanma şansının olamayacağını düşünen köylüler, Kara Bayram’ı Muhtar’a karşı verdiği hak arama mücadelesinden vazgeçirmeye çalışırlar. Köylüler alt sınıfa ait olduğunu kabullenmiştir ve bunu değiştirmek için hiç bir mücadeleye girmez. Yoksulun kazanacağı konusunda umutsuzdur.

”Bırak, neyine senin? Bak, güzelce pes ediyorlar.Karını iğneletiler.Temeli doldurdular.Bu kadar şeref yeter köy yerindeki adama!Daha Muhtar kalkıp senin elini mi öpecek Kara Bayram?”(Baykurt,251)

Köylüler, yoksulun varsılla mücadelesini baştan kaybedilmiş bir savaş olarak görmektedir. Onlara göre kerkes yerini bilmeli ve verilenle yetinmelidir.

Yoksul köylünün hak arama konusuna bu kadar sinik olmasının nedenlerinden biri yıllarca Muhtar Hüsnü tarafından susturulmaları ve itaat etmeleri konusunda baskı altında

olmalarıdır. Muhtar'a göre herkes hiç sorgulamadan bir üstünün dediğini yapmalıdır. Düzenin gereği budur. Köylüler muhtara, muhtar da kendi üstü olan kaymakama itaat etmelidir. *“Köyün başı, başkanı muhtardır. Bunu hepimiz biliyorsunuz. Gerçekte resmen Cumhurbaşkanı Hazretleri'ni temsil ediyoruz şunun şurasında!”*(Baykurt,245) Yoksul köylü bu düzene boyun eğmiştir. Elinden birşey gelmeyeceğini düşünür.Okur yazarlığı bile olmayan köylüye arka çıkacak ona yol gösterecek şikayetini dinleyecek kimse yoktur. Kaymakamlar köylüden ve sorunlarından habersizdir.

“ ‘Sağ ol efendim, sağ ol!..’Akşamda sabahta ağzınızı filan arar haa!.....’Hoşnut değiliz!’ dedin mi, onun anlamı başkadır. Senin adını hemen kafasına not eder; sonra candarmaya bir göz kırptı, tamam! Altı ay ceza!”(Baykurt,190)

Baykurt'un Yılanların Öcü adlı yapıtında köylüler, ağalar, beyler ve devlet yetkilileri tarafından ezilmektedir. Köylüler, bütün bu çekilenlere rağmen de karşı koyamayacak kadar zavallı ve pasif konumdadır.⁵ Köylü, borçlarını ödeyebilmek, karnını doyurabilmek için var gücüyle çalışmaktan ve yoksulluktan yorgun düşmüştür. Bu nedenle, kafasını işten kaldırıp kendini geliştirmeye ve sosyalleşmeye zaman bulamaz. Eğitimsizliği nedeniyle kendisine tanınan haklardan habersiz olduğu kadar haklarını arama yolları konusunda da bilinçsizdir. Kadercı bir yaklaşımla sosyal statüsünü kabullenmiştir.

⁵ Altun, K.Veyssel; Köy Romanlarında Dini Ve Ahlaki Motifler:Yaşar Kemal Örneği, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015 Sy:139

IV. Sonuç

Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü adlı yapıtı, Anadolu köylerinde hüküm süren toplumsal ve ekonomik eşitsizlikleri ele alır. Köylünün toprak sahibi olma mücadelesini, köylü ile devlet arasındaki kopuklukları, varlıklılarla yoksullar arasındaki toplumsal eşitsizlikleri anlatır. Tezde varlıklı-yoksul ikileminde ortaya çıkan güç-itaat ilişkilerinin köy uzamındaki rolü iki ana başlıkta incelenmiştir. Birinci bölümde, ekonomik ölçütlere bağlı güç dengesinin yarattığı sosyal düzensizlik, ikinci bölümde ise toplumsal eşitsizliğin köylü üzerindeki etkileri ele alınmıştır.

Karataş köylüleri, yıllarca hüküm süren ağalık sisteminin baskısından, söz sahibi olmadan toprak ağasına itaat ederek yaşamaktan toprak sahibi olarak kurtulmak isterler. Toprak borçlarını yoksulluk içinde gece gündüz çalışarak öderler ancak ağalık düzeninin yerini alan "varsıllık" temelli yeni düzende de varlıkların yoksullar üzerindeki hakimiyetiyle karşılaşır. Muhtar Hüsnü kendini devletin köydeki temsilcisi olarak görmektedir. Köyde, yanına aldığı çıkarıcı insanlarla baskı ve korkuya dayalı bir düzen kurar. Devletin, köylü ve sorunlarından kopuk oluşunu fırsat bilerek kendi kanunlarını uygular. Yalnız bırakılan köylüler kendilerini adaletsizlikler karşısında sessiz kalmak zorunda hissederler. Yoksul köylü eğitimsizdir, yasalarla kendine tanınan haklardan habersizdir. Yıllarca üzerlerinde kurulan baskı nedeniyle sinikdir haklı da olsa hakkını aramaktan korkar, kendinde o gücü bulamaz. İrazca Ana ve ailesi hiyerarşik düzene ve köydeki otoriteye karşı verdiği mücadelede yalnız bırakılır.

Yapıtta köy hayatının zorlukları ve sınıf kavgaları, Kara Bayram ve Hacıli arasındaki ev yeri kavgası üzerinden aktarılmıştır. Kara Bayram ve ailesi çevresinde gelişen olaylar üzerinden anlatılmak istenen sadece Karataş Köyü'nün gerçeği değil, Anadolu köylerinin gerçekliğidir, dönemin köy yaşantısıdır.

Yapıtta yoksul köylünün uğradığı haksızlıklar ve hak arama mücadelesi yapıta adını veren yılan sembolü üzerinden aktarılır. İrazca Ana ve ailesi yıllarca kötülüğü simgeleyen yılanlarla mücadele etmiştir. Bu öc alma mücadelesiyle anlatılmak istenen aslında köydeki haksızlıklar ve adalet arayışıdır. Yılan baş edilemeyen gücü, köylüler ise onun karşısında sinen itaati temsil eder.

V. Kaynakça

Baykurt, Fakir; Yılanların Öcü, Literatür Yayınları, 2006.

Baykurt.Fakir; Irazca'nın Dirliği, Literatür Yayınları, 2006.

Kemal, Yaşar; Teneke, Yapı Kredi Yayınları, 2016.

Narlı, Mehmet; Toplumcu Gerçekçi Roman Ve Gelişimi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No.2448

Altun, K. Veysel; Köy Romanlarında Dini Ve Ahlaki Motifler: Yaşar Kemal Örneği, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015.

Gürçay, Serdar; Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü Romanına Kültür İzleri Ve Semboller Bağlamında Bir Bakış, Aydın Türklük Bilgisi Dergisi, Sayı:6, 2018.

Narlı, Mehmet; Romanlar Ve Taşralar: Türk Romanında Taşra Algıları Üzerine Bir Değerlendirme, Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Kış 2013 Sayı:64